

(Волстрит џурнал, 4. јун 2010.)

У последње време, капитализам није имао бог зна колико доброг публициитета. Међутим, када је филм у питању, капитализам никада није имао поштен третман. Капиталисти су у филмовима скоро по правилу приказани као зликовци. Неко је убијен? Становници градића умиру од рака? Животна средина је уништена? Не тражите даље од директора неке велике корпорације. Наведите из главе филмове у којима се капиталисти појављују као хероји? „Бетмен заувек“ и „Гвоздени човек“ се не рачунају. Постоји их неколико („Ивица“, „Имате пошту“), али списак је кратак. С друге стране, узмите да наведете колико год можете филмова у којима се појављују корпорације као масовне убице и корпоративни зликовци? Ово је лако: „Бегунац“, „Сиријана“, „Немогућа мисија 2“, „Ерин Брокович“. „Кинески синдром“ и „Аватар“ само су неки од њих.

Чак и када корпорација није главни зликовац, Холивуд нам ставља до знања да није љубитељ бизниса. Најгротескнији лик у „ратовима звезда“, Џаба Хат, представник је пословног света, прави „гмаз“ у буквалном смислу те речи. „Звездане стазе“ нису ништа боље. Капиталисти су ту такође приказани као ружна, грамзива створења по имену Ференги, која зарађују држећи се правила као што је „Запослени су пречке на лествама ка успеху - не оклевај да газиш по њима“.

Антикапитализам Холивуда није случајност. Он је резултат три фактора: беса режисера и сценариста према својим капиталистима финансијерима, тешкоћа да се визуелни медиј користи за приказивање невидљиве руке, и етичког миљеа који Холивуд дели са већим делом наше културе, а који самоинтерес сматра за неморалну ствар.

Генерално, уметност и капитализам добро иду једно уз друго. Како економиста Тајлер Коуен тврди у својој књизи „Похвала комерцијалној култури“, најзначајнији историјски периоди често су периоди релативног богатства и економског раста. Управо капитализам ствара богатство које пружа подршку уметничком стваралаштву, и даје уметницима нове технологије и нове медије са којима ће радити. Али, када је у питању снимање филмова, капитализам и уметност се налазе у сукобу.

Пише: Алекс Табарок
субота, 26 јун 2010 10:23

„Економија је фактор који највише кочи мејнстрим режисера када снима филм“ написао је режисер Сидни Полак. Холивуду су капиталисти потребни, али, будући да су милиони у питању, они немају много избора осим да зауздавају писце и режисере када се њихове визије нађу на путу профиту. Ако публика жели срећан крај, онда ће капиталиста захтевати да се крај поново напише без обзира на сценаристу, који то сматра угрожавањем уметничког интегритета. Овај притисак на филмације да праве срећне крајеве незаборавно је приказан у филму „Играч“ Роберта Алтмана.

Режисери и сценаристи у капиталистима виде ограничење, силу која им не дозвољава да остваре своје визије. С друге стране, капиталисти сматрају да уметници мисле само како да удовоље себи. Капиталисти напорно раде да произведу оно што потрошачи траже. Уметници, који се сувише труде да потрошачима пруже оно што они желе, бивају оптужени да су се „продали“. Дакле, чак су и језици капитализма и уметности у сукобу: предузеће које се „продало“ успело је, али уметник који се „продао“ омануо је.

Сликари не презиру капиталисте који им продају боје, зато што они не зависе од њихове подршке. Али, филмацијама су капиталисти неопходни ради новчане подршке, па је зато њихов отпор према капиталистима посебно јак. Лери Рибштајн, професор на универзитету Илиноис и аналитичар филма, написао је рад о томе како филмације склапају „фаустовски уговор“ да би стварали. Они су свесни тога да продају део своје уметничке душе како би правили своје филмове, и природно је да су бесни на ђавола који је купује. Човек не мора да буде Фројд да би приметио како тај бес кипти са екрана.

Узмите два најуноснија филма свих времена: Аватар и Титаник Џејмса Камерона. У првом се ради о геноцидној корпорацији а у другом о капиталисти који шаље преко 1000 људи у пропаст захтевајући, профита ради, да се безбедност подреди брзини. Заправо, упркос своме комерцијалном успеху, г. Камерон је познати критицизер корпорација. У „Туђину“, на пример, корпорација жртвује људе како би профитирала на ванземаљском чудовишту. Г. Камерон је такође познат и по својој мржњи према систему студија и директорима који покушавају да зауздају његову уметничку визију и његов буџет.

Мада понекад заиста произведе и левичарске филмове попут „Црвених“, Холивуд не гаји неку дубоку љубав према социјализму (обратите пажњу на поршее по Холивудским брежуљцима). Комунистички и социјалистички период Холивуда био је заснован на вери да ће уметник у социјалистичком рају бити ослобођен стега капитала и слободан да остварује своје визије. Али, чак и у Холивуду, данас таква очекивања готово нико не узима за озбиљно.

Међутим, Холивуд са Марксом ипак дели концепт отуђења, идеју да су радници у капитализму одвојени од производа свога рада и да се осећају попут зупчаника у машини а не као независни ствараоци. Сироти филмација је права илустрација онога што је Маркс имао на уму – сценариста ће оставити и срце и душу у сценарију само да би га затим видео преправљеног, препродатог, наново написаног и касапљеног наново и наново од стране низа режисера, продуцентата, и, што је најгоре од свега, директора студија. У Холивуду, сценариста може имати наизглед успешну каријеру, а да никада не доживи да неко његово дело стигне на екран. Дакле, антипатија филмација према капитализму мање је идеолошке, а више искуствене природе. Сценаристи и режисери свакодневно се налазе у борби између уметности и трговине, и они своју битку против „одела“ почињу да виде као модел за много већу битку између креативног рада и капитала.

Други, изненађујући разлог због кога Холивуд не успева да разуме капитализам произилази из устаљеног холивудског начина да се исприча добра прича. Филмови се усресређују на појединачне ликове, изборе или дела зато што ту лежи драмска напетост. Предузимачи су кључни аспект капитализма, и неколико филмова се заиста и бави предузимачима, попут „Такера“ Френсиса Форда Кополе. Али, да бисмо заиста разумели капитализам морамо се уздигнути изнад нивоа личности како бисмо уочили скривене силе које усаглашавају деловање милиона јединки широм света.

Производња и испорука и најједноставнијих производа захтева напор хиљада људи раштрканих широм света, од којих ниједан не мора бити свестан читавог процеса. Није рука неког одређеног предузимача та која ружу са колумбијских поља испоручује великој цветној тржници у Алмиру у Холандији, и затим цвећари у Чикагу која је продаје романтичном младићу који ће је поклонити својој драгој за Дан заљубљених, већ то чини „невидљива рука“.

Тешко је изнијансирани и сложени механизам капитализма представити у само два сата. То је и један од разлога зашто је једно од ретких дела које је ово покушало – телевизијска серија од пет сезона по имену „Жица“. Као и у толико других филмова и тв-серија, капиталисти су овде зле убице. „Жица“ просто чини овај стереотип стварнијим тиме што као предузетнике узима препродавце дроге. Али, мада користи личности, „Жица“ је заправо о томе колико личностима управљају шире економске силе: препродавци дроге долазе и одлазе, али је тржиште вечно. „Капитализам је врховни бог Жице. Капитализам је Зевс“, каже Дејвид Сајмон, аутор серије.

Пише: Алекс Табарок
субота, 26 јун 2010 10:23

Током својих пет сезона, „Жица“ показује како новац и тржишта међусобно повезују белце и црнце, богате и сиромашне, криминалце и полицију у огромну мрежу коју нико од њих није у стању да сагледа у целости, а која је производ људског деловања, али не и људског дизајна. Невидљива рука је та која доноси одлуке, како нас г. Сајмон суптилно подсећа у завршници треће сезоне, када детектив Мек Налти радознано узима књигу са полице убијеног трговца дрогом Стрингер Бела, а камера се фокусира на наслов: „Богатство нација“ Адама Смита.

Смитова метафора о невидљивој руци, попут г. Сајмоновог позивања на Зевса, говори нам да се, како бисмо разумели свет, морамо изместити из визуре појединца и сагледати шире силе које су на делу. Али, Зевс је каприциозан бог који ради шта му падне на памет и чије муње стижу са небеса без икаквог разлога или смера. С друге стране, Смитова невидљива рука је рука брижнијег бога, једног који не мари за интересе појединаца, већ те самоинтересе усмерава ка друштвеном добру, прогресу и економском расту. Тако г. Сајмон схвата да су радници на Балтиморским доковима изгубили своја радна места не својом кривицом, већ услед непрестаних промена које доноси капитализам. Међутим, Адам Смит види оно што Сајмон не види, а то је да је управо капитализам био тај који Балтиморским радницима на доковима једном и донео њихове високе плате, те да је непрестана промена у капиталистичком систему та која полако подиже плате широм света.

Холивуд жели да његови јунаци буду врли, али он врлину дефинише на начин који искључује било какав чин вођен самоинтересом. Уколико под врлином сматрамо стављање других испред себе, онда је јасно да већина људи, а не само капиталисти, није претерано врла. Резултат тога је да је једина општепозната холивудска одбрана капитализма она коју Гордон Геко изговара у филму „Волстрит“: „Похлепа, у недостатку боље речи, је добра. Похлепа је у реду. Похлепа делује“. Али, чак иако Гекова одбрана има натрунке истине, она није надахњујућа, и то је разлог због кога Геко остаје негативац, а не херој у „Волстриту“.

Бољи начин за одбрану капитализма јесте да се истакну његове врлине. У филму „Потрага за срећом“, на пример, Крис Гарднер, сиромашни трговачки путник којег тумачи Вил Смит, суочава се са недаћама уз помоћ рада, креативности, амбиције и интелигенције. „Потрага за срећом“ има зашећерених момената, али је прича о Гарднеровом успону од бескућника до успешног брокера пуна напетости и духа, због чега се чињеница да нема више филмова који користе пословни миље као окружење чини још чуднијом.

Пише: Алекс Табарок
субота, 26 јун 2010 10:23

Много је филмова у којима људи запослени на пословима који им изједају душу најзад одлазе да пронађу себе, али, колико је филмова у којима људи проналазе себе у продуктивном раду? Штета што их је тако мало, будући да већина нас проводи своје животе у пословном свету. Попут многих литерарних дела, и Холивуд за своје негативце узима људе који теже друштвеној доминацији кроз стицање богатства, престижа и моћи. Међутим, у обичном пословном капитализму много више се ради о једнакости: о налажењу смисла и ужитка у раду и производњи.

Мајкл Мур није морао да брине да ће ико погрешно разумети наслов његовог филма „Капитализам: љубавна прича“, зато што у Холивуду нико не воли капитализам. Штета, будући да је Холивуд један од највећих успеха капитализма. Холивуд је масама донео забаву високог квалитета исто као што је Хенри Форд масама пружио квалитетне аутомобиле. Холивуд је одличан у причању прича, али тек треба да исприча једну од највећих прича од свих, причу о капитализму, најхуманијем и најпродуктивнијем економском систему кога је свет упознао.

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704025304575284722645443124.html#>

(Превела Јована Папан)